

مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

مدرسه علمیه : اسلام شناسی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

شهرستان : مشهد

عنوان:

بررسی فقهی ارکان نماز و واجبات آن از دیدگاه فریقین

استاد راهنما

خانم گوهری

استاد داور

خانم رحیم پور ازغدی

محقق

الهام حمیدی

تاریخ دفاع

تابستان ۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و سپاس :

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان کرد. پر حسب و وظیفه و از باب {من لم یَشکُرِ المخلوق لم یَشکُرِ الخالق} از مدیریت محترم سرکار خانم صدیقه مقدسی و استاد با کمالات و شایسته سرکار خانم گوهری که در کمال سعه ی صدر، راهنمایی این پژوهش را بر عهده گرفتند و از هیچ کمکی در این عرصه بد من دریغ ننمودند، تشکر و قدر دانی می نمایم.

پدر و مادر عزیزم!

اگر اثری است، از آنچه که هستم و خواهم شد از وجود شماست و اگر انگیزه ای برای تلاش و رسیدن است از نگاه همیشگی شماست.

از همسر عزیزم که در این راه صبورانه بودن ها و نبودن هایم را تحمل کردند و همراه و همیارم بودند تشکر و قدر دانی میکنم.

چکیده

عنوان پژوهش بررسی فقهی ارکان نماز و واجبات آن از دیدگاه فریقین است. منظور از فریقین مذاهب مختلف اهل سنت (حنفی - حنبلی - مالکی - شافعی و شیعه امامیه می باشد) در ارکان نماز: نیت _ تکبیرة الاحرام _ قیام _ رکوع و سجود اختلاف زیادی بین شیعه و سنی نیست. در واجبات غیر رکنی که شامل قرائت _ قنوت _ تشهد و سلام _ ترتیب و موالات می باشند اختلافاتی به چشم می خورد.

عمده اختلافات در مورد قرائت است که شامل وجوب یا عدم وجوب یا حرمت بسم الله الرحمن الرحیم و تکفیر و تکتف و آمین می باشد.

در این پژوهش با مراجعه به منابع کتابخانه ای و بهره گیری از روش توضیحی و نقد و بررسی واجبات رکنی و غیر رکنی از دیدگاه شیعه و سنی با تکیه بر آیات و روایات مورد بررسی قرار می گیرد.

نتیجه به دست آمده بیانگر آن است که با تبیین نظریات شیعه و سنی تقریب بین مذاهب امکان پذیر است زیرا در اصول و ارکان نماز اختلافی بین شیعه و اهل سنت وجود ندارد موارد اختلاف غیر رکنی ، مربوط به روایاتی از اهل سنت است که نقد و بررسی آن در فریقین انجام گردیده است.

واژگان کلیدی

احکام فقهی، ارکان نماز، واجبات غیر رکنی، شیعه و اهل سنت.

فهرست مطالب

عناوین	صفحات
مقدمه	۱

کلیات

تعریف و تبیین موضوع	۳
ضرورت تحقیق	۳
اهداف و فوائد تحقیق	۴
هدف کلی	۴
اهداف جزئی	۴
پیشینه موضوع	۴
سوالات تحقیق	۶
سوال اصلی	۶
سوالات فرعی	۶
فرضیه تحقیق	۶
روش تحقیق	۶
ساختار تحقیق	۶
مشکلات و موانع	۷
واژگان کلیدی	۷

بخش اول : ارکان نماز از دیدگاه شیعه و سنی

فصل اول: نیت و تکبیره الاحرام از دیدگاه فریقین	۸
حقیقت نیت	۸
نظر شیعه در مورد نیت	۹
نظر اهل سنت در مورد نیت	۹
دیدگاه شیعه در مورد تکبیره الاحرام	۱۰

۱۱.....	دیدگاه اهل سنت در مورد تکبیره الاحرام
۱۱.....	آنچه مورد اتفاق شیعه و اهل سنت است
۱۲.....	تکرار در تکبیره الاحرام
۱۳.....	نظر مشترک در تکبیره الاحرام
۱۴.....	فصل دوم: قیام از دیدگاه فریقین
۱۴.....	فلسفه قیام
۱۴.....	دیدگاه شیعه در مورد قیام
۱۵.....	دیدگاه اهل سنت در مورد قیام
۱۵.....	نظر شیعه و سنی در مورد قیام
۱۷.....	فصل سوم: رکوع و سجود از دیدگاه فریقین
۱۷.....	دیدگاه شیعه در مورد رکوع
۱۷.....	دیدگاه اهل سنت در مورد رکوع
۱۸.....	نظر شیعه و سنی در مورد رکوع
۱۸.....	سجده بر خاک نهایت عبودیت
۱۹.....	سجوداز دیدگاه شیعه
۱۹.....	سجوداز دیدگاه اهل سنت
۲۰.....	سجده بر مهر
۲۲.....	محل سجده در نماز
۲۲.....	مکان سجده از نگاه فقیهان شیعه
۲۲.....	مکان سجده از نگاه فقیهان اهل سنت
۲۳.....	موارد مشترک در محل سجده
۲۵.....	نقد نظر اهل سنت در مورد مکان سجده
۲۵.....	آیا مُهرگذاشتن در نماز در زمان پیامبر اسلام مرسوم بود یا خیر؟
۲۸.....	نماز اهل سنت در سجود و سند آن
۲۹.....	بر روی مهر نماز خواندن از اختلافات شیعه و سنی
۲۹.....	نقد نظر اهل سنت
۲۹.....	نظر شیعه در رابطه با مبانی حکم در سجده بر مهر
۳۲.....	نظر اهل سنت در مورد مبانی حکم سجده بر مهر
۳۳.....	نظر اهل سنت در رابطه با سجود

۳۳.....	مواضع سجده از دیدگاه مشترک.....
۳۴.....	مواضع سجده از دیدگاه نظر شیعه.....
۳۴.....	مواضع سجده از دیدگاه نظر اهل سنت.....
۳۵.....	نظر مشترک شیعه و سنی در مورد سجده بر بینی.....
۳۶.....	مبنای نظر اهل سنت در رابطه با سجده بر پارچه و لباس.....
۳۶.....	بررسی ادله مجوزین.....
۳۶.....	بررسی سند این احادیث.....
۳۷.....	سجده اضطراری.....

بخش دوم : واجبات غیر رکنی

۳۹.....	فصل اول : قرائت از دیدگاه فریقین.....
۳۹.....	بررسی قرائت نماز در مذاهب خمسّه.....
۴۰.....	قرائت از دیدگاه شیعه.....
۴۰.....	قرائت از دیدگاه اهل سنت.....
۴۱.....	چرا شیعیان بادت باز نماز میخوانند.....
۴۳.....	نظر اهل شیعه در جمع خواندن بین نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشاء.....
۴۳.....	روایات شیعه.....
۴۴.....	نظر اهل سنت در جمع خواندن بین نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشاء.....
۴۵.....	روایات اهل سنت.....
۴۷.....	اختلاف نظر بین شیعه و سنی در مورد وجوب بسم الله الرحمن الرحیم در نماز.....
۴۷.....	قنوت گرفتن در نماز از اختلافات شیعه و سنی در نماز.....
۴۸.....	آمین گفتن بعد از حمد.....
۴۸.....	نظر شیعه.....
۴۸.....	نظر اهل سنت.....
۴۹.....	نظر شیعه.....
۴۹.....	دست بسته نماز خواندن.....
۵۲.....	حکم فقهی تکتف از نظر شیعه.....
۵۳.....	خاتمه.....
۵۳.....	نقد نظر اهل سنت در رابطه نماز دست باز پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم.....
۵۵.....	کیفیت نماز پیامبر(ص).....

حدیث ابی حُمید ساعدی	۵۵
آموزش نماز به کسی که نماز صحیح نمی‌خواند	۵۶
نظر ائمه اهل بیت (علیهم السلام)	۵۷
فصل دوم : تشهد و سلام از دیدگاه فریقین	۵۸
تشهد و سلام از دیدگاه شیعه	۵۸
تشهد و سلام از دیدگاه اهل سنت	۵۸
حکم تشهد در نماز، از نظر سایر فرق اهل سنت	۵۹
صیغه تشهد و سلام از نظر شیعه	۵۹
مخاطب سه سلام آخر نماز از دید شیعه	۵۹
نظر شیعه در سلام آخر نماز	۶۰
صیغه تشهد و سلام از نظر اهل سنت	۶۱
طریقه تشهد و سلام در نماز اهل سنت به گونه زیر است	۶۲
نظر اهل سنت در سلام آخر نماز	۶۳
دلیل صلوات فرستادن شیعه بر آل محمد در تشهد چیست؟	۶۳
نظر شیعه در وجوب صلوات	۶۴
نظر اهل سنت در وجوب صلوات	۶۵
نظر اهل سنت در مورد تشهد و صلوات در آن	۶۶
نظر اهل سنت و شیعه در برگرداندن صورت به چپ و راست در حال خواندن سلام	۶۷
ترتیب و موالات	۶۸
طریقه خواندن نماز اهل سنت	۶۸
نتیجه گیری	۷۲
پیشنهادهای	۷۴
فهرست منابع و مآخذ	۷۵

کلیات

➤ تعریف و تبیین موضوع

➤ ضرورت تحقیق

➤ اهداف و فوائد تحقیق

هدف کلی

اهداف جزئی

➤ پیشینه موضوع

➤ سوالات تحقیق

سوال اصلی

سوالات فرعی

➤ فرضیه تحقیق

➤ روش تحقیق

➤ ساختار تحقیق

➤ مشکلات و موانع

➤ واژگان کلیدی

مقدمه

عمری که به بلندای خلقت انسان بستگی دارد نماز است. عملی مقدس که می تواند انسان را به اوج و شکوفایی برساند و فرصت می دهد تا با خدایش بی هیچ واسطه ای سخن بگوید و در تمام ادیان الهی به آن توصیه شده است و هر چه زمان پیش آمده است بر اوج و تکاملش افزوده شده است تا آنکه در دین مبین اسلام به سر حد تکامل و شکوفایی رسیده است. نماز مثل آبی زلال روح و روان انسان را پاک و پاکیزه می گرداند. نماز به حدی اهمیت دارد که در دشوارترین شرایط از یاد نمی رود چنانچه خداوند پیامبر(ص) و یارانش را در گرماگرم جنگ امر به بر پا داشتن نماز می کند و به وی دستور می دهد که با شیوه ای خاص به سبب شرایط مخصوص جنگی نماز خوف بخواند و بی شک این امر از اهمیت نماز در نزد خداوند پرده بر می دارد. سخن از نماز در قرآن و روایات بسیار است و نمی توان به سادگی به بیان آن پرداخت که خود دریایی بس ژرف و عمیق است که هر کس را توان دسترسی به حقایق آن نیست.

منشاء پیدایش برخی تفاوت ها در کیفیت نماز بین شیعه و سنی به دو عامل اساسی بر می گردد: یکی دور شدن از عصر حضور پیامبر اکرم (ص) و پیدایش سؤالات جدید، با رحلت رسول اسلام، دوران دسترسی به کسی که مبین حکم الهی بود به سر رسید. با گذشت زمان و دور شدن از عصر نبی اکرم و پیدایش مسائل و سؤالات جدیدی در زمینه های مختلف از جمله در زمینه مسائل مربوط به نماز اهل سنت - که راه دسترسی به بیانگر حکم الهی را بسته می دیدند - برای یافتن پاسخ سؤالات خود، با اجتهاد و سلیقه خود به پاسخ آنها پرداختند. اما از دیدگاه شیعه، ائمه معصومین، مفسر و بیانگر حکم الهی بعد از نبی اکرم و بنا به سفارش ایشان بودند. آنان تا حدود ۲۵۰ سال پس از رحلت نبی اکرم، نیز دسترسی به مبین و مفسر احکام الهی داشتند و ائمه (ع)، آنچه را که حکم الهی بود تبیین می کردند.

دیگری تغییرات و تشریعاتی که از سوی خلفا، پس از رحلت رسول اکرم (ص) صورت گرفت مانند مسأله تکتف (دست بسته نماز خواندن)، عموماً از زمان عمر خلیفه دوم مرسوم شد.

این پژوهش بر آن است که با بررسی منابع اصیل اسلامی و مبانی احکام بر گرفته شده از کتاب و سنت حقایق احکام روشن شود و به خاطر اختلافات جزئی شیعه مورد تکفیر واقع نشود.

بر این اساس این پژوهش در دو بخش و شش فصل تدوین شده است :

بخش اول : به مبانی نظری ارکان نماز از دیدگاه شیعه و سنی پرداخته است که در فصل اول نیت و تکبیره الاحرام از دیدگاه فریقین بیان شده است. در فصل دوم، قیام از دیدگاه فریقین بیان گردیده است. در فصل سوم رکوع و مکان سجده و مواضع سجود بنا بر روایاتی شیعه و سنی نقل نموده است از مباحث مطرح شده در این فصل است.

در بخش دوم: واجبات غیر رکنی نماز توضیح داده شده است در فصل اول قرائت نماز شامل وجوب ، عدم وجوب، حرمت بسم الله الرحمن الرحیم و تکفیر و تکتف و آمین مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی تشهد و سلام با تکیه بر آیات و روایات مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیات

تعریف و تبیین موضوع

نماز از ارکان دین در همه ادیان آسمانی خصوصاً دین اسلام است. نماز در نزد اهل سنت یکی از ارکان خمس است و در نزد شیعیان یکی از فروع دهگانه دین است و از ه نماز معادل فارسی کلمه عربی صلاه است اختلافات بین شیعه و سنی در مسئله نماز است برخی به ارکان نماز و برخی به جزئیات برمیگردند که اگر این تفاوت ها تبیین شود ممکن است به حداقل برسد . بررسی ارکان نماز در مذاهب مختلف اسلامی برای صحیح بودن یک نماز کافی است زیرا برخی اختلافات در فروعات آن موجب باطل شدن نماز نمی گردد.

ارکان در نماز به معنای لغوی آن یعنی رکن هر شیء چیزی است که قوام و وجود شیء بستگی به آن دارد . رکن در عبادات چیزی است که ترک عمدی و سهوی آن موجب بطلان عبادت می شود. این معنا در نماز هم شامل میشود.

واجبات دیگری هم در نماز وجود دارد که لازم است مورد بررسی قرار گیرد. شامل : قرائت – تشهد-سلام-ترتیب – موالات که به این ها واجبات غیر رکنی میگوییم. این نوشتار ارکان و واجبات غیر رکنی نماز از دیدگاه فقهای شیعه و سنی بررسی کرده که به این ترتیب این رساله یک مبحث فقهی تطبیقی است .

ضرورت تحقیق

نماز عبادتی است که به سبب اهمیت و عظمت آن از ابتدای خلقت انسان وجود داشته است و پیامبران الهی در شرایع خویش به آن سفارش کرده اند و گویی نماز معراجی است که ابتدای آن از حضرت آدم شروع می شود و پس از آن در طول قرون و اعصار متمادی پیش می رود و در دین مبین اسلام به نقطه اوج می رسد و با توجه به اینکه استعمار نو در پی حکومت کردن بر جهان بوسیله اختلاف انداختن در میان اقوام و ادیان و ملل مختلف است و نهایت تلاش بکار گرفته می شود که بین شیعه و سنی اختلاف ایجاد نمایند یا اختلافات آنان را بزرگ نمایی کنند که با تکفیر یکدیگر جنگهای داخلی و کشتار وحشیانه موجب از بین رفتن قدرت مسلمانان گردد

در حالی که اختلافات مبنایی در بین شیعه و سنی اگر به صورت علمی تبیین شود به حداقل خواهد رسید و این وظیفه یک پژوهش گر است که مطالب را بررسی و در اختیار عموم قرار دهد تا هر چه بیشتر تقریب بین مذاهب اسلامی به وجود آید به این ترتیب نماز خواندن شیعه پشت سر اهل سنت و اهل سنت با شیعه همانگونه که برخی مجتهدین شیعه از جمله امام و آیت الله خامنه ای به آن معتقدند صحیح می باشد.

اهداف و فوائد تحقیق

هدف کلی:

بررسی فقهی ارکان نماز و واجبات آن از دیدگاه فریقین

اهداف جزئی:

ارکان نماز از دیدگاه شیعه و سنی

واجبات غیر رکنی از دیدگاه شیعه و سنی

پیشینه موضوع

با جستجوی اولیه به کتابی مستقل در زمینه مقایسه نماز بین شیعه و سنی دست نیافتم اما در کتابهای مختلف در ضمن بحثهای فقهی و هر یک از فقههای هر فرقه در باب نماز مطالب فراوانی دارند:

۱- الفقه المذاهب الخمسه از محمد جواد مغنیه - نویسنده: حجت الله ابراهیمیان ناشر: دارالحسنین - چاپ اول - محل نشر: قم - این کتاب به بیان مبانی و احکام پرداخته است جعفری - حنفی - مالکی - شافعی - حنبلی - مجموعه این فرقه ها را شامل میشوند برای بهره مندی سایر مسلمانان جهان این کتاب به انگلیسی ترجمه شده است که قسمت صلاة آن در موضوع بحث ما و قابل استفاده ما می باشد. این کتاب توضیحاتی در مورد هر یک از مبانی فقهی ندارد تنها به حکم فقهی اکتفا نموده در حالی که ما سعی کردیم نقد هم بکنیم .

۲- کتاب کنز العرفان فی فقه القرآن - نویسنده: جمال الدین مقداد بن عبدالله بن السیوری مباحثی در احکام صلاه از وجوبش - اوقاتش - قبله اش - مقارنات نماز - مقدمات نماز - احکام متعددی متعلق نماز میشود که مربوط به فقه شیعه است.

۳- کتاب پرتوی از اسرار نماز - نویسنده: محسن قرائتی - تدوین: جواد محدثی - در این کتاب در باب صلاه آن مربوط به اصول دین مورد بررسی قرار گرفته است مواد اصلی که در بحث ما مورد استفاده قرار گرفته بطور عمده قرآن و حدیث است و در روایات نیز کتب شیعه و سنی استفاده شده عمده

ترین منابع مورد مطالعه پس از قرآن و نهج البلاغه از بحارالانوار و آنچه که نقطه قوت و ضعف و مطلوب در این کتاب است مرتبط به سخنان نورانی خدا و پیامبر اهل بیت (ع) و از برکات آنها میباشد مورد بررسی قرار گرفته است ولی مقایسه بین شیعه و سنی در آن انجام نشده است و این کتاب مخصوص شیعیان است.

۴- کتاب مهر نماز: اختراع شیعه یا انکار اهل سنت، نوشته (عطایی اصفهانی) در این کتاب حقانیت شیعه در استفاده از مهر در سجده پرداخته شده که در قسمت سجده از این کتاب استفاده کرده ایم.

۵- کتاب تفسر قرطبی: از ابن عطیه، نوشته (احمد انصاری قرطبی) مفسر و فقیه مالکی نام اصلی آن الجامع الاحکام القرآن و المبین _ که بخش عمده این تفسیر به بیان احکام فقهی و اختلاف مذاهب فقهی اختصاص دارد ولی به مباحث کلامی و اخلاقی و ادبی و تاریخی پرداخته است. قرطبی در تفسیر خود به آرای مذاهب اشعری پایبند است و جنبه های کلامی آیات را با عقاید اشعری توجیه می کند که بخش صلاة آن در بحث ما مورد بررسی قرار گرفته است. همانگونه که از نامش پیداست در آن مقایسه ای حتی بین مذاهب اهل سنت هم صورت نگرفته است.

۶- مقاله علمی اصول فقه : بررسی فقهی ارکان نماز و احکام آن از دیدگاه فریقین: نوشته (ناهد پادروند) تابستان ۹۰، خلاصه مقاله بسیار محدود و به صورت تیتروار مطالبی را بیان کرده است و تنها به ارکان نماز اکتفا کرده است.

سوالات تحقیق

سوال اصلی:

دیدگاه فقهی شیعه و اهل سنت در مورد ارکان و واجبات نماز چیست ؟

سوالات فرعی:

نیت و تکبیره الاحرام در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چیست؟

قیام در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چیست ؟

قرائت در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چگونه است ؟

رکوع و سجود در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چگونه است ؟

تشهد و سلام در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چگونه است ؟

ترتیب و موالات در نماز از دیدگاه شیعه و اهل سنت چگونه است ؟

فرضیه تحقیق

با تبیین مبانی شیعه و اهل سنت در ارکان نماز نحوه نماز شیعه و سنی آشکار شود و نسبت به صحت نماز شیعه یقین بیشتری حاصل و موارد اختلاف روشن و شاید از شدت اختلافات کاسته شود.

روش تحقیق

این پژوهش به اعتبار نوع و هدف آن از جمله پژوهش بنیادی و به اعتبار ماهیت پژوهش پژوهش توصیفی است و به اعتبار موضوع پژوهش، پژوهش دینی است و روش جمع آوری اطلاعات آن بصورت کتابخانه ای و تهیه فیش برداری است.

ساختار تحقیق

مقدمه

کلیات

بخش اول: ارکان نماز از دیدگاه شیعه و سنی

فصل اول: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی نیت و تکبیره الاحرام

فصل دوم: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی قیام

فصل سوم: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی رکوع و سجود

بخش دوم: واجبات غیر رکنی

فصل اول: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی قرائت نماز

فصل دوم: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی تشهد و سلام

فصل سوم: تطبیق نظرات شیعه و سنی و نقد و بررسی ترتیب و موالات

مشکلات و موانع

بطور کلی پیدا کردن و جمع آوری مطالب با توجه به گستردگی و پراکندگی در کتاب های

مختلف مشکل است:

۱- کتاب های فقهی بیشتر عربی هستند.

۲- کتاب های مقایسه ای بین شیعه و سنی وجود ندارد.

۳- کتاب در موضوع خاص وجود ندارد.